

Expunere de motive

Este de notorietate că procesele civile se întind pe o durată foarte lungă în România. Întârzierea soluționării acestora în calea de atac a apelului se datorează, printre altele, și faptului că părțile au posibilitatea de a propune probe ce nu au fost invocate în mod intenționat, cu rea-credință, în primă instanță, pronunțându-se astfel o hotărâre ușor criticabilă de către partea care a preconstituit acest scenariu (și care, desigur, se va folosi de noile probe pentru prima dată în apel).

Totodată, în mod nejustificat este permis părții să propună în apel probe pe care le-a invocat inițial în judecata în primă instanță și pentru care a intervenit decăderea imputabilă părții, statul încurajând în acest fel abuzuri procesuale și încălcarea rolului instanțelor. Oferirea unei a doua șanse părții, prin desconsiderarea efectelor acestei sancțiuni, dovedește o incorență a statului în abordarea proceselor și produce, după cum vom vedea, mai multe neajunsuri ce trebuie eliminate.

Altfel spus, în mod regretabil, apelul a devenit în practică o nouă judecată în primă instanță, mimând doar rolul unei căi de atac. În multe situații, acest aspect duce la prelungirea rezolvării cauzelor, îngreunează funcționarea justiției în mod eficient și poate da șansa unei lipse de profesionalitate a părților și avocaților.

Având în vedere toate acestea, este necesară reconsiderarea prevederilor care reglementează regimul probator al apelului, ținând cont de următoarele considerente:

1. Aflarea adevărului versus controlul judiciar al hotărârii instanței inferioare prin judecata în apel.

Aflarea adevărului este un principiu important în procesele civile, acesta fiind stabilit inițial de judecătorul primei instanțe prin hotărârea pronunțată. Mai apoi, dacă este exercitată, calea de atac a apelului are ca rol verificarea condițiilor în care adevărul a fost stabilit de instanța inferioară. Altfel spus, sistemul de drept românesc consacră un dublu grad de jurisdicție, prin care este atribuită instanței superioare funcția de control judiciar al hotărârii primei instanțe, adică de a verifica temeinicia și legalitatea primei hotărâri.

Pentru a se exercita un veritabil control judiciar, cadrul procesual stabilit în cadrul judecății din primă instanță nu ar trebui modificat. În caz contrar, ar fi în realitate vorba de o rejudecare în primă instanță. Cu siguranță nu aceasta este intenția legiuitorului. Cu toate că, într-o perspectivă largă, posibilitatea de a invoca probe noi în apel urmărește aflarea adevărului, în realitate, situația este debalansată, îngreunându-se soluționarea cauzei și încălcându-se principiul dublului grad de jurisdicție. Dacă unele aspecte se dezbate numai în fața instanței de apel, partea rămâne în realitate văduvită de posibilitatea exercitării unei căi de atac ordinare în ceea ce privește aspectele noi supuse dezbaterii. Drept urmare, în astfel de situații întreg scopul apelului de cale de atac ordinară este compromis.

Prin urmare, este mai benefică viziunea asupra fazelor de judecată, care pune în balanță rolurile specifice fiecăreia – în prima instanță de a afla și stabili adevărul, iar în apel, de control judiciar a celor statuate în prima instanță – iar nu aceea care dă prevalență numai aflării adevărului prin posibilitatea extinderii cadrului dezbaterilor în apel. Desigur, aflarea adevărului rămâne un principiu important, ponderarea acestuia fiind necesară pentru evitarea abuzurilor care duc la întinderea nejustificată a cauzelor.

De lege lata, părțile au posibilitatea de a propune *inter alia* în apel: (i) probe noi, ce nu au fost invocate de părți în fața primei instanțe, deși acestea puteau și ar fi trebuit să le propună (făcând acest lucru cu rea-credință, pentru a lungi procesele și a scăpa de dezbaterile în cele două faze procesuale distincte); și (ii) probe propuse deja în fața primei instanțe, dar pentru care a intervenit decăderea.

Ținând cont că instanța poate încuviința aceste probe noi direct în apel, cadrul procesual al dezbaterii se poate modifica, chiar prin extinderea sau modificarea completă a stării de fapt reținute în prima instanță. Astfel, instanța de apel nu va realiza un real control judiciar al hotărârii primei instanțe (prin verificarea legalității și temeiniciei hotărârii instanței inferioare) ci, de fapt, se va putea ajunge la judecarea asupra unei noi stări de fapt prin referirea la dovezile noi, judecătorul realizând practic o nouă judecată asupra unor chestiuni pe care prima instanță nici nu le-a avut în vedere.

De-a lungul timpului, a existat un echivoc cu privire la interpretarea dispozițiilor ce vizează propunerea de probe noi direct în apel, respectiv, posibilitatea de a propune din nou dovezi asupra cărora a intervenit decăderea în prima instanță. Interpretarea restrictivă, apreciată și de unele voci din literatura de specialitate¹ nu consideră că ar trebui oferită o a doua șansă părților care au fost decăzute din dreptul de a invoca probe. Pe de altă parte, interpretarea largă, efectuată în interesul părții care propune probe, presupune acordarea acestei posibilități. În final, s-a pronunțat Decizia nr. 9/2020² a Înaltei Curți de Casație și Justiție, în recurs în interesul legii, care statuează că efectele decăderii din dreptul de a propune probe în primă instanță în temeiul art. 254 alin. (1)³ C. proc. civ. se rezumă strict la această fază procesuală. Consecința este că acea probă poate fi invocată și administrată în mod legal în apel, chiar dacă a intervenit decăderea în primă instanță. Așadar, Înalta Curte de Casație și Justiție a adoptat viziunea largă.

Propunerea de față nu se opune Deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție, deoarece, în această atribuție, instanța supremă oferă o interpretare normelor legale în vigoare, iar schimbarea regimului de administrare a probelor în apel - schimbarea *per se* a cadrului legal - este o atribuție a legiuitorului, cu efecte *ex nunc* (pentru viitor). Această propunere de lege, după cum am văzut, îmbrățișează opiniile doctrinare care conferă coerență căii de atac a apelului.

Totodată, controlul judiciar al hotărârii instanței inferioare este un mecanism ce analizează calitatea actului de justiție realizat de către acest magistrat. Fără îndoială, unui judecător nu i se poate imputa culpa părților, care nu au invocat cu rea-credință probele încă din prima instanță, ceea ce a modificat cadrul dezbaterii procesuale și a dus la schimbarea soluției pronunțată de instanța inferioară. Așadar, devine impredictibil pentru judecătorul primei instanțe modul de soluționare a dosarului în calea de atac. De altfel, literatura de specialitate susține că „*pentru o instanță inferioară, este o obișnuință firească să cunoască și să aplice viziunea normativă a instanței de control, altfel riscă casarea propriilor soluții contrare*”⁴. O astfel de viziune nu poate fi previzibilă atât timp cât în calea de atac a apelului se pot pune în discuție aspecte pe care judecătorul din primă instanță nu le-a putut analiza deoarece părțile au fost de rea-credință sau lipsite de diligență.

¹ Spre exemplu: G. Boroș, M. Stancu, *Drept procesual civil*, Ed. a 4-a, București, Editura Hamangiu, 2017, pp. 709-710.

² Decizia nr. 9 din 30 martie 2020, Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru soluționarea Recursului în Interesul Legii, Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 548 din 25 iunie 2020.

³ Art. 254: Propunerea probelor. Rolul instanței: (1) *Probele se propun, sub sancțiunea decăderii, de către reclamant prin cererea de chemare în judecată, iar de către pârât prin întâmpinare, dacă legea nu dispune altfel. Ele pot fi propuse și oral, în cazurile anume prevăzute de lege.*

⁴ Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, vol. 1, Editura Hamangiu, București, 2022, p. 14.

2. Dublul grad de jurisdicție.

Astfel cum am văzut, în momentul de față se poate pune în discuție încălcarea acestui principiu atât timp cât părțile pot evita să propună în mod voit anumite probe în prima instanță, ce pot fi ulterior invocate și încuviințate în fața instanței de apel, aspect ce va putea duce la modificarea substanțială a cadrului dezbaterii procesuale. În acest caz, instanța de apel va fi singura care va verifica respectivele dovezi, iar starea de fapt modificată nu va trece prin dezbaterile succesive în fața a două instanțe, fiind în acest mod eludat principiul dublului grad de jurisdicție.

3. Incoerența procedurală

Limitarea efectelor sancțiunii decăderii doar asupra fazei procesuale în care intervine dovedește incoerență legislativă și aproape că lipsește această sancțiune procesuală de utilitate în materie probatorie.

4. Necesitatea ca apelul să fie o veritabilă cale de atac de reformare, intermediară între judecata în primă instanță și căile de atac extraordinare.

Legiuitorul a reglementat desfășurarea procesului civil în mai multe faze. Dacă în cadrul activității judecătorești în prima instanță accentul este pus asupra stabilirii stării de fapt și a cadrului legal corect aplicat, iar în căile extraordinare de atac sunt verificate aspectele ce vizează chestiuni strict de drept, apelul trebuie să se situeze într-o dimensiune intermediară între cele două faze procesuale distincte.

În acest fel, devoluțiunea apelului trebuie să fie circumstanțiată cadrul procesual discutat înaintea primei instanțe. Depășirea acestui cadru transformă apelul, în mod nedorit, într-o judecată în primă instanță⁵.

Prin urmare, calea de atac ordinară va avea în continuare efect devolutiv, analizându-se fondul procesului, însă nu se vor putea administra probele pentru care a intervenit decăderea în primă instanță sau cele neinvocate de părți în prima instanță, dar care puteau și trebuiau propuse.

5. Respectarea dreptului fundamental de acces la justiție.

Prin prezenta propunere nu se aduce atingere dreptului de acces la justiție, deoarece nu se înfrânge posibilitatea introducerii apelului față de hotărârea primei instanțe, ci se limitează regimul procesual al administrării probelor în faza de apel. Numeroase decizii ale Curții Constituționale au statuat că circumstanțierea unor reguli procedurale, instituirea unor termene, doar limitează, nu înfrâng dreptul de acces la justiție, acesta nefiind un drept care să poată fi exercitat abuziv și în absolut orice condiții. Prin urmare, apelul rămâne o cale ordinară de atac, pe care o pot exercita părțile sau procurorul, motiv pentru care este respectat în continuare accesul la justiție al părților și dreptul la un proces echitabil.

⁵ A se vedea și: G. Boroi, D. Rădescu, *Codul de Procedură Civilă - comentat și adnotat* -, Editura ALL, București, 1994, p. 417.

6. Soluția propusă.

Soluția care se impune ca urmare a constatării neajunsurilor prezentate este aceea ca în faza apelului părțile să invoce numai:

(i) probe noi cauzei, apărute după pronunțarea hotărârii conform art. 402 C. proc. civ.;

- Menționăm că în continuare vor putea fi invocate probe care apar în timpul desfășurării procesului în fața primei instanțe, deși nu au fost propuse în termenul prevăzut la art. 254 alin. (1), prin aplicarea dispozițiilor art. 254 alin. (2) atunci când: *1. necesitatea probei rezultă din modificarea cererii; 2. nevoia administrării probei reiese din cercetarea judecătorească și partea nu o putea prevedea; 3. partea învederează instanței că, din motive temeinic justificate, nu a putut propune în termen probele cerute; 4. administrarea probei nu duce la amânarea judecății; 5. există acordul expres al tuturor părților.*
- Totodată, și judecătorul instanței de fond are posibilitatea să administreze probe atunci când consideră necesar de-a lungul etapelor procesuale, chiar dacă părțile nu au invocat o anumită probă sau sunt decăzute din acest drept, așa cum reiese din dispozițiile art. 391: *Instanța poate proceda la completarea ori refacerea unor probe, în cazul în care, din dezbateri, rezultă necesitatea acestei măsuri.; și art. 400: Dacă, în timpul deliberării, instanța găsește că sunt necesare probe sau lămuriri noi va dispune repunerea pe rol a cauzei, cu citarea părților;*

(ii) probele care au fost respinse de către prima instanță;

- Aceasta este motivată de faptul că se impune examinarea legalității respingerii probei de către instanța superioară. Dacă respingerea a fost făcută cu respectarea condițiilor legale atunci nu vor fi administrate aceste dovezi.

(iii) probele asupra cărora prima instanță a omis să se pronunțe.

inițiator:

deputat Murariu Oana - USR

Oana
Murariu

Semnat digital de
Oana Murariu
Data: 2024.03.27
11:23:37 +02'00'